

ἐκ ἀσότητος καὶ ποῦ ἔδει· καὶ οὐ μόνον ἐγράψαμεν ταῦτα, ἀλλὰ καὶ διενηργήσαμεν ἐν τῷ τῆς περιφέρειας τῶν γραμμάτων καὶ τῆς δυνάμεως ἡμῶν. Ἐγὼ οὕτε ἐργάζομαι ἐκδότου ἀνεδέχθην, οὕτε ὥρηνον ἰδίαις δαπάναις τὴν διενηργήσω τι πλέον, εἰμὶ μόνον νὰ διαγράψω, ὅπου εἶναι, τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναζητήσεως ταύτης. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ πολὺ ἀνεβάλλον τὴν ἐπιχείρησιν, καὶ τέλος πάντων, ἀποῦ ἤκουσα ὅθεν ἔδει, ὅτι οὐδεμία ἐλπίς ἔσθ' ἔτι, ἡνάγκασα ἑμαυτὸν νὰ ἀπελπισθῶ, καὶ ἀπελπίσθην, εἰς τὴν Ἡράκλειον ἐκκαθάρσιν τῆς Αὐγείου πόλεως (εἰπεῖν κατ' Εὐγένιον). Ταῦτα ἐγράψα ἐν τοῖς Προλεγόμενοις, ὅθεν λαβὼν τὰς ἀπορρέας καὶ ὁ Ἐπικριτής, ἐγράψα περὶ τοῦτου τὰ δέοντα καὶ ἤμην ἐν ἀπείρῳ αὐμάτων· Ἄλλ' ἤδη εὐρήθην τὸ χειρόγραφον, κατόπιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Α' Τόμου, καὶ ἡ διασκευὴ αὐτοῦ (ὡς καὶ εἰς τοῦ Β') ἀπέβη ματαιοπονία. Τοῦτο οὖν ἀληθινόν, καὶ λυπηρὸν μάλιστα δι' ἡμᾶς τοὺς πολλὰ μοχθήσαντας, ἀλλὰ πταίομεν ἡμεῖς διὰ τοῦτο; ἢ προστρέβεται ὀνειδὸς τι εἰς τὸ ὄνομα ἡμῶν διὰ τὴν ἱκανοὺν εὐρεσιν τοῦ χειρογράφου; οὐδαμῶς. Οὔτε λοιποὶ οὐπεύθουσι, οὔτε συνυπεύθουσι διὰ τοῦτο ἐσμέν. Περί δὲ τῆς ἐτέρας εὐθύνης, ἣν ἐξῆς πάλιν εὐθύνει ἡμᾶς ὁ Ἐπικριτής· ὡς μὴ φροντίσαντας νὰ λάβωμεν παρὰ τοῦ Οἰκονόμου ὁδηγίας τινὰς πρὸς ἀνεύρεσιν ἐτέρου χειρογράφου, λέγομεν ἔπειτα, καὶ πεπεισμένα, ὅτι θέλει γελᾶσθαι καὶ αὐτὸς διὰ τὴν μεγάλην ἀφέλειαν τῶν ἡμῶν αὐτῶν.

Μιρικώτερον δὲ, ὅσον πρὸς παραμυθίαν ἡμῶν (οἷς οὐ μόνον δι' ἀμέλειαν ἄλλων ἐματαιοποιήσαμεν, ἀλλὰ καὶ ὀνειδιζόμεθα διὰ τοῦτο ὑπὸ τῆς καλῆς Πανδώρας), ἡ παρ' ἡμῶν Διασκευὴ ἔχει δύο καλὰ. Πρῶτον αὐτὴ κατώρθωσεν, ὡς ἡλπίζον ἐξ ἀρχῆς, ἵνα τὸ βιβλίον παρ' ἄλλων ὡς ἀνέλιπτον, παρ' ἡμῶν δὲ ἐλπιστὸν διακηρυχθῇ, ἡ τὸ ἀπλῶς *δυνατὸν* (ὡς λέγει ἡ Πανδώρα) ἀποβῇ καὶ ἐνεργεῖα τετελεσμένον καὶ τοῦτο, νομίζομεν, τὸ *δυναμὲν* καὶ *ἐνεργεῖα* ἔχει οὐκ ὀλίγη διαφορά· διότι ἡδύνατο νὰ λανθάνῃ τὸ χειρόγραφον ἔτι ἄλλους τόσους ἐνιαυτοὺς ἐν τῷ Μοναστηρίῳ. Ἐκ τῆς ματαιοπονίας λοιπὸν ταύτης ἐγνώσθημεν μέχρι τῆς ὥρας δύο χειρόγραφα, ὧν τὸ μὲν ἦν ἀνὰ χεῖρας τὸ δ' ἀνεκάλυπεν ἡ Πανδώρα σημειώμενον γράμμασι μεγάλοις ἐν τῇ πονήματι τῆς Ρωστικῆς φιλοκαλίας· τοῦτο πρῶτον κέρδος κοινωφελὲς ἐκ τῶν ἡμῶν πόνων. Δεύτερον δὲ ἡ τὸ ὄνομα ἡμῶν φέρουσα Ματαιοπονία, ὅταν σὺν Θεῷ εἰς τὸ τέλος ἐπεικταῖ ἐκδοθῇ καὶ ὁ Α' Τόμος, δὲν θέλει φέρει, νομίζομεν, ὀλίγην τινὰ παρὰ τοῖς κριτικώτερον ἀντιζητάσουσιν ἱκανότητα, ἀλλὰ θέλει ἐπιβεβαιώσει ἐν πλείστοις σοῖς τὴν δικαίαν ἡμῶν, οἷον Ὁριγένης ἀντὶ τοῦ Ἰωάννου, καὶ τὴν ἐκτετικὴν λέσχη ἀντὶ τοῦ διαλεκτικῆς γλυαρίας κτλ. καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸ κύριον θέμα τῆς Ἐπικρίσεως, ὅπερ οὐδαμῶς ἀπτεται ἐμοῦ κατ' εὐδάναν τροπον. Καίτοι δυσκόλως τις ἤθελε πιστεύσῃ, ὅτι τοῦτο ἦν τὸ κύριον θέμα τῆς Ἐπικρίσεως, ἂν μόνον ἐνθυμηθῇ τὰ παρὰ καὶ σχοινοτενῆ προοίμια, ὅσα προετάσσοντο ἐκ ἀποστολῆς τοῦ Ἀλικαρνασέως περὶ τοῦ πῶς δεῖ σπουδάζειν κρίσιν ἐπάγειν· δὲν ἀναπτύσσον περαιτέρω τὸν λόγον· διότι δὲν θέλομεν νὰ δυσαρεστήσωμεν οὐδ'

ἡμεῖς τὴν πρὸς ἡμᾶς ὀφθεῖσαν φιλόφροναν καὶ εὐσυνπαθῆτον Πανδώραν. Μεταβῶμεν δὲ ἤδη ἐπὶ τὰ δευτερεύοντα.

Ἄν εὐρισκόμεθα, λέγει εἰς ἄλλας περιστάσεις, ἡθέλομεν γράψῃ καὶ ἀπάντησιν ὅλως ἀλλοίαν. Πόσον ἀόριστον τοῦτο! ποῖαι αἱ περιστάσεις αὗται, αἱ τασαύτην ἐπιβρῶν, ἐνεργήσαντι πρὸς ἀποτυχίαν τῆς Ἀπαντήσεως; αἱ τοῦ τόπου; αἱ τοῦ πολιτεύματος; αἱ τῆς διπλωματίας; κτλ. Οὐ δύναμαι μαντεύσασθαι ἐν μόνον εἰκάζω (καὶ διὰ τὴν νὰ μὴ τὸ εἶπω ἐλευθέρως;) ὅτι ἀμνηχανίαν σπουδαίας δικαιολογίας ἐλέγχει σαφῶς ἡ γενικὴ αὕτη ἔκφρασις, καὶ τοῦτο δεικνύουσιν οἱ ἐξῆς μάλιστα λόγου χάριν ἐπιφερόμενοι προσδιορισμοί.

Ἡθέλομεν νομίσει, λέγει, περιττὸν νὰ βεβαιώσωμεν, ὅτι ἡ σαφήνεια δὲν εἶναι τὸ παρὰ τοῖς πλείστοις εὐκατάληπτον. Καὶ τοῦτο λοξότερον, ὑπερβαίνον ἢ ὡς ἄτοπον τὴν βεβαίωσιν ταύτην, ἡ ὡς προδήλως ὁμολογούμενην. Ἐὰν τὸ πρῶτον, ἡμεῖς ἐξεφράσθημεν οὐ μὲν τασαύτης καθολικότητος (προσθέντες καὶ τὸ πάντοτε, καὶ ἄλλα τινὰ διασαφιστικά τῆς ἰδέας ἡμῶν). Ἐὰν τὸ δεύτερον, μήπως πολλοὶ τῶν καθ' ἡμᾶς λογίων δὲν προσβέβησιν, καὶ δὲν περικροτοῦσιν ἡμῖν τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ἀποκαλοῦντες πάντας λέξιν ἀθησεύτρην νεκρὰν καὶ σχολαστικὴν καὶ ἀμενηνὴν ὅσπου ἐξορυσσόμενον ἐκ τῶν κοιμητηρίων, αὐτὰς ἐπιμαρτυρόμενοι τὰς ἀρχὰς τοῦ Κοραῆ; Ἡ δὲν ἐδικτυολογικὴ καὶ πρὸς ἡμᾶς ῥητὴς ἡ λέξις θῶκος ὡς μὴ καταληπτὴ παρὰ τοῖς πολλοῖς;

Προσηγγίσταμεν, λέγει, ἐαυτοὺς πλέον τοῦ Θεμιτοῦ εἰς τὸν Φειδίαν καὶ τὸν Ῥαφαήλ. Ναι, ἐὰν τοιοῦτόν τι ἐτολμήσαμεν, ἀθέμιτον ἔργον ἐπράξαμεν καὶ σφόδρα ἀλαζονικόν· ἡθέλομεν δὲ οὕτω καὶ δικαίως λυπήσθαι, ἡμεῖς οἱ ἄγνωστοι καὶ ἄφαντοι, τοὺς ἤδη κεκριμένους καὶ διατεθρυλλημένους, ὡς τῆς ἑλληνικῆς εὐφραδείας περιεστεμμένους τὴν ἀπαράμιλλαν πρωτοτυπίαν. Ἄλλ' ἐποίησαμεν τοιοῦτό τι; ἄπαγε! ἡ σφαιρεια, εἰσπομένη, θεωρουμένη γενικώτερον ὡς πιστὴ ἔκφρασις ὁλοῦ τοῦ ἐνδιαθέτου ἐννοήματος, ἀπαιτεῖ καὶ τὴν συνεκδήλωσιν ἢ συνέμφασιν τοῦ καλοῦ· καὶ τοῦτο πολλάκις ἐπιτυγχάνεται διὰ λέξεων ἰσχυροτέρων καὶ ποιητικωτέρων, αἵτινες ἀπέβησαν ἀκατάληπτοι παρὰ τοῖς πολλοῖς (ὡς πάλιν ἀλλαχοῦ διὰ λέξεων τετριμμένων καὶ κοινωτέρων, ἃς οὐδὲ ταύτας πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐξισχύοντες). Καθὼς δὲ εἰς τὰς ἄλλας καλὰς τέχνας δὲν θυσιαίει ὁ Καλλιτέχνης (ὁ Φειδίας καὶ ὁ Ῥαφαὴλ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἐμπνευσιν καὶ ἰδέαν, χάριν δὲ τῶν πολλῶν διότι τοιούτοισιν ἐξευτελισμὸς καὶ ἐξαχρείωσις τῆς τέχνης), οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἑρμηνείᾳ, μιᾷ οὕτῃ καὶ ταύτῃ τῶν καλῶν τεχνῶν, οὐδὲν κύρος ἔχει τὸ προβάλλειν πανταχοῦ τὴν τῶν πολλῶν διανοητικὴν ἱκανότητα. Ταῦτα εἰπομεν ἐν ἄλλαις λέξεσι, καταδικάζοντες τὴν ἀξίωσιν τῆς Κοραϊκῆς λέξεως, ἥτις ἀπεσκοράκιζε τασαύτας λέξεις καλὰς καὶ ὑψηλὰς ὡς δὲθεν ἀκατάληπτους εἰς τὸν κοινὸν λαόν (οὐ χάριν καὶ τὴν Μιταφυσικὴν αὐτοῦ ὁ Κοῦμας ἐξεσκοράκιζε!). Ταύτης δὲ ἀπήχημα ἀνεπαίσθητον ἔως ἐκ τῶν κοινῶν τόπων τοῦ Κοροῦζμοῦ προελθόν, ἐθεωρήσαμεν καὶ τὸν κακισμὸν τοῦ θῶκος. Ἐὰν ἡ καλλιτεχ-